

НИЙГМИЙН ДААТГАЛЫН САНГААС ОЛГОХ ТЭТГЭМЖИЙН ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ҮЗЭЛ БАРИМТЛАЛ

Нэг.Хуулийн төсөл боловсруулах болсон үндэслэл, шаардлага

Нийгмийн даатгалын сангаас олгох тэтгэмжийн тухай хуулийн төслийг боловсруулах дараах хууль зүйн үндэслэл, практик шаардлага байна. Үүнд:

1.1.Хууль зүйн үндэслэл

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арван зугадугаар зүйлийн 5 дахь хэсэгт "... хөдөлмөрийн чадвар алдах, хүүхэд төрүүлэх, асрах болон хуульд заасан бусад тохиолдолд эд, мөнгөний тусламж авах эрхтэй" гэж заасан байдаг.

Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 52 дугаар тогтоолын 1 дүгээр хавсралтаар батлагдсан "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого"-ын 3.1-д "Амьдралын баталгааг хангах нийгмийн хамгааллын үйлчилгээг хөгжүүлж, амьдралын чанарыг дээшлүүлэхүйц нийгмийн даатгалын тогтолцоог бэхжүүлнэ." гэж заасан бөгөөд тус зорилтыг хэрэгжүүлэх I үе шат (2021-2030)-ын 1-д "Нийгмийн даатгалын хамрах хүрээг өргөжүүлнэ." гэж, 6-д "Нийгмийн даатгалын сангийн хөрөнгийн зохистой удирдлагыг төлөвшүүлж, санг алдагдалгүй түвшинд хүргэх, нийгмийн даатгалын бүрэн бие даасан тогтолцоог бий болгоно." гэж тус тус заасан. Мөн тогтоолын 2 дугаар хавсралтаар батлагдсан "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогын хүрээнд 2021-2030 онд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны 3.1.2-т "Нийгмийн даатгалын хууль, эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгоно." гэж тусгасан.

Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 23 дугаар тогтоолын 1 дүгээр хавсралтаар батлагдсан "Монгол Улсыг 2021-2025 онд хөгжүүлэх таван жилийн үндсэн чиглэл"-ийн зорилт 3.1.1-д "Нийгмийн даатгалын хууль тогтоомжийг шинэчилж даатгуулагч олон эх үүсвэрээс тэтгэвэр авах нөхцөл бүрдэн, хуримтлалын нэгдсэн сан байгуулагдан иргэд бодит хуримтлалтай болох эрх зүйн шинэчлэл хийгдэнэ." гэж заасан.

Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 24 дүгээр тогтоолын хавсралтаар батлагдсан "Монгол Улсын Засгийн газрын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр"-ийн 2.5-д "нийгмийн даатгалын тогтолцоог шинэчилж, ...монгол хүний амьдралын чанарыг дээшлүүлнэ." гэсэн зорилт дэвшүүлсэн.

Монгол Улсын Их Хурлын 2015 оны 53 дугаар тогтоолоор батлагдсан "Төрөөс тэтгэврийн шинэчлэлийн талаар баримтлах бодлого"-ын 3.4.2-т "...нийгмийн даатгалын сангаас олгох жирэмсний болон амаржсаны тэтгэмжийн хугацааг нэмэгдүүлэх" гэж заасан зэрэг нь хуулийн төслийг боловсруулах хууль зүйн үндэслэл болж байна.

1.2.Практик шаардлага

Нийгмийн даатгалын сангаас олгох тэтгэвэр, тэтгэмжийн тухай хуулийг мөрдөж эхэлснээс хойш 25 жилийн хугацаанд тэтгэвэр, тэтгэмжийг тогтоох, олгохтой холбогдсон асуудлаар 20 удаа нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан. Нэмэлт, өөрчлөлтөөр нийгмийн даатгалын сангаас олгох тэтгэмжийн төрлийг

нэмэгдүүлэх, хөдөлмөрийн чадвар түр алдсан, жирэмсний болон амаржсаны амралттай байсан хугацааг шимтгэл төлсөн жилд тооцох, тэтгэмж авах эрх, нөхцөл, хэмжээ, хугацаа болон тэтгэмж авах талаар даатгалын байгууллагад өргөдөл хүсэлт гаргах хугацааг тус тус зохицуулсан.

Түүнчлэн Нийгмийн даатгалын сангаас олгох ажилгүйдлийн тэтгэмжийн тухай хуульд 3 удаа нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан. Тухайлбал, үйлчилгээний хүрээг өргөтгөх, хүндэтгэх шалтгаантай бол ажилгүй болсноо 3 сарын дотор бүртгүүлэх, ажлаас халагдсан шалтгаанаас хамаарахгүйгээр ажилгүйдлийн тэтгэмжийг олгох, ажилгүйдлийн тэтгэмж олгох журмыг батлах этгээдийг тодорхой болгох зэрэг даатгуулагчийн эрх ашигт нийцсэн хуулийн зохицуулалтыг тусгасан.

Тэтгэмжтэй холбоотой тулгамдсан асуудлыг хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах замаар тухай бүр шийдвэрлэсэн боловч нийгмийн даатгалын сангийн тогтвортой, бие даасан байдлыг урт хугацаанд хангах, тэтгэмж болон ажилгүйдлийн даатгалын сангаас олгож буй тэтгэмжийн хэмжээ, хугацааг өөрчлөх, нөхцөл, шалгуурыг даатгуулагчид ээлтэй байдлаар уян хатан болгох зэрэг асуудлуудыг шийдвэрлэх шаардлагатай байна.

Одоогоор хөдөлмөрийн чадвар түр алдсаны, жирэмсний болон амаржсаны, оршуулгын тэтгэмжийн харилцааг Нийгмийн даатгалын сангаас олгох тэтгэвэр, тэтгэмжийн тухай хуулиар, ажилгүйдлийн тэтгэмжийн харилцааг Нийгмийн даатгалын сангаас олгох ажилгүйдлийн тэтгэмжийн тухай хуулиар тус тус зохицуулж байна. Эдгээр богино хугацааны тэтгэмжийн харилцааг хоёр өөр хуулиар, мөн даатгуулагчийн урт хугацааны тэтгэврийн харилцааг тэтгэмжийн харилцаатай нэгтгэн нэг хуулиар зохицуулж байгаа нь иргэд, даатгуулагч, ажил олгогчид ойлгомжгүй байдлыг үүсгэж байна.

Түүнчлэн тэтгэмж авах эрх, олгох хугацаа, бүрдүүлэх бичиг баримт зэрэг нь тэтгэмжийн бүх төрөлд адил төстэй байх тул тэтгэмжийн харилцааг нэг хуулиар зохицуулах, мөн хуулийн нэр томьёо, зарим зүйл заалтыг бусад хуультай нийцүүлэн шинэчлэн найруулах шаардлага байна.

Иймд тэтгэмжийн бүх харилцааг нэгтгэн нэг хуулиар буюу тэтгэмжийн даатгалын сангаас хөдөлмөрийн чадвар түр алдсаны тэтгэмж, жирэмсний болон амаржсаны тэтгэмж, нас барсан даатгуулагчийн гэр бүлийн гишүүнд олгох тэтгэмж, ажилгүйдлийн даатгалын сангаас ажилгүйдлийн тэтгэмж, шимтгэлийн хөнгөлөлт тус тус олгодог байхаар зохицуулах шаардлагатай байна.

Ажилгүйдлийн даатгалын сангаас сүүлийн жилүүдэд 20 гаруй мянган даатгуулагч жил бүр ажилгүйдлийн тэтгэмж авч байна. Эдгээр тэтгэмж авагчид нь даатгалын сангаас санхүүжүүлж буй мэргэжил олгох давтан сургалтад хамрагдаагүй байна. Давтан сургалтад хамрагдахгүй байгаа нь даатгалын сангаас санхүүжүүлж буй сургалтын төлбөрийн хэмжээ бага болон хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сургалтын хөтөлбөртэй давхцаж байгаатай холбоотой байна.

Иймд сургалтыг хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлт хэрэгцээнд нийцсэн чадавхтай ажилтан бэлтгэх, мэргэжлийн болон мэргэшүүлэх сургалтын чанар, үр дүнг сайжруулах, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх, давхардлыг арилгах, нэгдсэн удирдлагаар хангах зорилгоор зөвхөн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангийн хүрээнд сургалтыг зохион байгуулах шаардлагатай байна.

Дэлхий дахинаа коронавирус цар тахал дэгдэх нөхцөл байдалд ажил олгогч, даатгуулагчид богино хугацааны тэтгэмж олгох эрх зүйн зохицуулалт байхгүй, мөн сангийн хөрөнгийг хуульд зааснаас бусад зүйлд зарцуулах боломжгүй байдлаас болж шуурхай арга хэмжээ авахад хүндрэл үүсч байсан тул улс орныг хамарсан эдийн засгийн хүндрэлийн улмаас нийт аж ахуйн нэгж, байгууллагын үйл ажиллагаа доголдож, олонх аж ахуйн нэгж байгууллагад санхүүгийн хүндрэл үүсэх үед тодорхой дэмжлэг үзүүлэх нөхцөлийг бүрдүүлэх шаардлагатай байна.

Дээрх хууль зүйн үндэслэл, практик шаардлагад нийцүүлэн Нийгмийн даатгалын сангаас олгох тэтгэмжийн бүх харилцааг нэг хуулиар зохицуулахаар Нийгмийн даатгалын сангаас олгох тэтгэмжийн тухай хуулийн төслийг боловсруулна.

Хоёр.Хуулийн төслийн зорилго, ерөнхий бүтэц, зохицуулах харилцаа, хамрах хүрээ

Нийгмийн даатгалын сангаас олгох тэтгэмжийн тухай хуулийн зорилт нь тэтгэмжийн болон ажилгүйдлийн даатгалын сангаас даатгуулагчид олгох тэтгэмжийн төрөл, хэмжээ, эрх үүсэх нөхцөл, хугацааг тодорхойлох, ажлын байрыг тогтвортой хадгалсан, нэмэгдүүлсэн ажил олгогчид шимтгэлийн хөнгөлөлт үзүүлэхтэй холбогдсон харилцааг зохицуулахад оршино.

Хуулийн төсөл 7 бүлэгтэй байх бөгөөд дараах зохицуулалтыг тусгана. Үүнд:

Нэгдүгээр бүлэгт, хуулийн зорилтыг тодорхойлж, тэтгэмжийн болон ажилгүйдлийн даатгалд шимтгэл төлсөн даатгуулагчид олгох тэтгэмж, хөнгөлөлтийн төрлийг тус тус тусгана;

Хоёрдугаар бүлэгт, хөдөлмөрийн чадвар түр алдсаны тэтгэмж авах эрх, хэмжээ, олгох хугацаа, хөдөлмөрийн чадвар түр алдсаны тэтгэмж дахин авах эрх, тэтгэмжийг нэг удаа олгох хугацааны дээд хязгаар тогтоох харилцааг зохицуулна;

Гуравдугаар бүлэгт, жирэмсний болон амаржсаны тэтгэмж авах эрх, хэмжээ, олгох хугацаа, тэтгэмж авах эрх дахин үүсэх нөхцөлийг нарийвчлан тогтооно;

Дөрөвдүгээр бүлэгт, нас барсан даатгуулагчийн гэр бүлийн гишүүнд тэтгэмж олгох нөхцөл, хэмжээ, хугацааг тус тус тусгана;

Тавдугаар бүлэгт, ажилгүйдлийн тэтгэмж авах эрх, хэмжээ, олгох хугацаа, тэтгэмжийг зогсоох, шимтгэлийн хөнгөлөлт үзүүлэхтэй холбоотой харилцааг зохицуулна;

Зургадугаар бүлэгт, тэтгэмж авах, өргөдөл гаргах, шийдвэрлэх хугацаа, буцаан төлүүлэх, суутгал хийхтэй холбоотой харилцааг тусгана;

Долдугаар бүлэгт, тусгай зохицуулалт, хууль тогтоомж зөрчигчид хүлээлгэх хариуцлага болон бусад харилцааг тусгана.

Гурав.Хуулийн төсөл батлагдсаны дараа үүсэж болох нийгэм, эдийн засаг, хууль зүйн үр дагавар, хүрэх үр дүн, тэдгээрийг шийдвэрлэх талаар авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээ

Хуулийн төсөл батлагдсанаар дараах эерэг үр дагавар гарна. Үүнд:

-даатгуулагчийн авах тэтгэмжийн хэмжээ нэмэгдэж, даатгуулах сэдэл, хүсэл, сонирхол өсөж даатгуулагчийн нийгмийн баталгааг хангахад эерэг нөлөө үзүүлнэ;

-хуулиудын уялдаа холбоо сайжирч, иргэд, даатгуулагч, ажил олгогч болон нийгмийн даатгалын байгууллага хууль тогтоомжийг нэг мөр хэрэгжүүлэх нөхцөл бүрдэнэ;

-даатгуулагчийн амьдралын баталгаа сайжирч, ажил олгогчийн санхүү, төлбөрийн чадавхад эерэгээр нөлөөлнө;

-даатгалын хамрах хүрээ өргөжиж, улмаар ажилгүй болсон даатгуулагчийг хөдөлмөрийн зах зээлд буцан орох боломж нэмэгдэнэ.

Дөрөв.Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын олон улсын гэрээ болон бусад хуультай уялдуулсан байдал уг хуулийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдуулан шинээр боловсруулах буюу нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, хүчингүй болсонд тооцох тухай хуулийн төслийн талаар

Хуулийн төслийг Монгол Улсын Үндсэн хууль болон бусад хуульд нийцүүлэн боловсруулна.

Хуулийн төсөлтэй холбогдуулан Нийгмийн даатгалын сангаас олгох ажилгүйдлийн тэтгэмжийн тухай хуулийг хүчингүй болгох тухай болон Хөдөлмөр, эрхлэлтийг дэмжих тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай болон холбогдох бусад хуулийн төслийг тус тус боловсруулна.

---oOo---